

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах посилення конкурентної боротьби для машинобудівного підприємства першочерговим стає завдання збереження і підвищення конкурентоспроможності. Вирішення означеного завдання пов'язане з удосконаленням управління, яке в контексті кризових явищ в економіці набуває особливої актуальності у зв'язку з мінливістю зовнішнього середовища та підвищенням ризику господарської діяльності.

Одним з напрямів удосконалення управління конкурентоспроможністю підприємства є її оцінювання, що дозволяє дійти висновку стосовно рівня конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта. Оцінка рівня конкурентоспроможності стає критерієм результативності діяльності, що є підставою для порівняння ефективності функціонування підприємства з конкурентами та розробки заходів щодо підвищення рівня конкурентоспроможності для забезпечення суттєвої частки цільового ринку за рахунок ефективного управління нею.

Відсутність інструментарію оцінювання і управління конкурентоспроможністю призводить до зниження її рівня, що є загрозою для подальшого функціонування машинобудівного підприємства. Тому проблема уніфікації підходів до оцінювання конкурентоспроможності підприємств та розробки його методичного інструментарію потребує нагального вирішення. При цьому слід зазначити, що процес оцінювання конкурентоспроможності не призведе до очікуваного ефекту, якщо не управляти її рівнем.

У розвиток наукової думки щодо теорії і практики управління й оцінювання конкурентоспроможності підприємств зробили значний внесок зарубіжні та вітчизняні вчені: Р. Абдразаков, В. Алещенко, Л. Анікіна, І. Ансофф, Д. Аристов, Л. Баумгартен, В. Белоусов, Н. Богацька, І. Богомолова, К. Брень, Я. Бутенко, Б. Воловиков, А. Воронкова, В. Герцик, А. Градінарова, І. Гурков, І. Должанський, Є. Журан, Ю. Іванов, О. Каплина, В. Корольов, В. Кравченко, А. Кротков, Й. Ліфіц, С. Мілевський, В. Павлова, В. Перебийніс, М. Портер, А. Савчук, В. Ткаченко, Х. Фасхієв, Р. Фатхутдинов, Б. Холод та ін.

Однак, незважаючи на існуючу теоретичну базу, ще недостатньо досліджено питання формалізації процесу оцінювання конкурентоспроможності машинобудівних підприємств та управління означеним процесом. Потребує подальшого розвитку система управління конкурентоспроможністю машинобудівного підприємства, що дозволить підвищити обґрунтованість і ефективність прийнятих управлінських рішень. Удосконалення організаційно-економічних інструментів підтримки рівня конкурентоспроможності та методичних підходів до формування стратегії за рівнем конкурентоспроможності дозволить забезпечити ефективні шляхи розвитку підприємств машинобудування. Необхідність розробки теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо оцінювання і управління конкурентоспроможністю підприємств зумовили актуальність теми дисертації, мети й завдань, що спрямовані на її досягнення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля за темами: «Організаційно-економічні механізми управління розвитком та конкурентоспроможністю вітчизняних підприємств в умовах глобалізаційних

викликів» (державний реєстраційний номер 0110U000147), де автору належать рекомендації щодо розробки моделі, яка передбачає визначення і прогнозування рівня конкурентоспроможності за інтегрованим показником, та «Обґрунтування стратегій розвитку організації і підприємств в умовах конкурентного середовища» (номер державної реєстрації 0110U000148), у межах якої автором обґрунтовано рекомендації щодо вибору стратегії машинобудівного підприємства за рівнем конкурентоспроможності (довідка №1064 від 11.09. 2012 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій з удосконалення оцінювання і управління конкурентоспроможністю машинобудівного підприємства.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення завдань, які мають наукове і практичне значення, а саме:

- дослідити особливості та тенденції розвитку машинобудівної сфери України;

- уточнити понятійно-категоріальний апарат щодо визначення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства та системи управління нею;

- запропонувати підходи щодо розвитку системи управління конкурентоспроможністю підприємства машинобудування;

- удосконалити методичні підходи до оцінювання конкурентоспроможності за інтегральним показником, визначеним на підставі фінансових параметрів;

- виділити організаційно-економічні інструменти підтримки рівня конкурентоспроможності машинобудівного підприємства;

- удосконалити підхід до прогнозування рівня конкурентоспроможності методом екстраполяції;

- сформулювати рекомендації щодо вибору стратегії машинобудівного підприємства за рівнем його конкурентоспроможності.

Об'єктом дослідження є процеси оцінювання та управління конкурентоспроможністю машинобудівного підприємства.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади і практичні аспекти оцінювання конкурентоспроможності підприємств та управління нею.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження є наукові концепції та теоретичні розробки вітчизняних і зарубіжних учених з проблем оцінювання та управління конкурентоспроможністю на підприємствах. У процесі дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний – для конкретизації визначень економічних категорій, теоретичних узагальнень і формулювання висновків; економіко-статистичний та порівняльного аналізу – для дослідження особливостей і тенденцій розвитку підприємств машинобудівної сфери; графічний – для зображення динаміки змін досліджуваних показників; системного підходу – для побудови блоків управління рівнем та системою факторів забезпечення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства; таксономічні методи – для розрахунку інтегрального показника оцінки конкурентоспроможності; групування – для поділу підприємств за розробленою автором шкалою; екстраполяції – для прогнозування рівня

конкурентоспроможності; системно-цільовий – для обґрунтування вибору стратегії підприємства за рівнем його конкурентоспроможності.

Інформаційною базою досліджень є законодавчі та нормативно-правові акти України, що регулюють діяльність машинобудівних підприємств, офіційні дані Державної служби статистики України, статистичної звітності та аналітичних обстежень результатів діяльності машинобудівних підприємств Харківської області, Інтернет-ресурси, результати авторських досліджень. Обробка інформації, одержаної під час дослідження, проводилася за допомогою програм Microsoft Excel.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи полягає в узагальненні науково-методичних положень і розробці практичних рекомендацій щодо забезпечення конкурентоспроможності за її оцінкою та особливостями управління на машинобудівному підприємстві.

Результати дослідження, що містять наукову новизну і виносяться на захист, полягають у такому:

удосконалено:

– методичні підходи до оцінювання конкурентоспроможності машинобудівного підприємства за модифікованою моделлю інтегрального показника, який одержано за допомогою застосування таксономічного методу на підставі системи фінансових показників, що дозволяє оцінювати рівень конкурентоспроможності підприємства у досліджуваній період, і визначати характер впливу кожного з показників на нього, а також знаходити рівень конкурентоспроможності підприємств-конкурентів. У результаті на цій основі можна більш точно позиціонувати підприємство на цільовому ринку за рівнем конкурентоспроможності і приймати управлінські рішення щодо розмірності кроків досягнення значення еталонної конкурентоспроможності;

– підхід до прогнозування конкурентоспроможності машинобудівного підприємства як інструмента підтримки його рівня методом екстраполяції на основі кривих зростання їх економічної динаміки за умови позитивних характеристик основних показників та незмінності параметрів у минулому, що дозволяє за допомогою адаптивних методів прогнозування визначати тривалість позитивної тенденції та, як наслідок, управляти рівнем конкурентоспроможності, необхідним для забезпечення ефективного розвитку машинобудівного підприємства;

– теоретико-прикладний підхід до вибору стратегії машинобудівного підприємства як моделі дій щодо досягнення стратегічних цілей, які передбачають забезпечення достатнього рівня конкурентоспроможності для розвитку і ефективного функціонування підприємства з урахуванням наявних ресурсів та впливу змін зовнішнього і внутрішнього середовища. У результаті аналізу поточного стану і внутрішніх можливостей на підставі матричного інструментарію обирається базова стратегія, за стратегічним профілем у квадранті конкурентоспроможність/рентабельність – конкурентна і відповідно до специфіки діяльності – функціональні стратегії, що стає у подальшому підґрунтям для визначення умов досягнення необхідного рівня конкурентоспроможності машинобудівного підприємства, управління окремими напрямками діяльності, зміни або коригування стратегії;

дістали подальшого розвитку:

– теоретичні засади визначення категорії конкурентоспроможності машинобудівного підприємства, яка на основі уточнення означеної категорії розглядається за динамічним підходом як економічна характеристика стану підприємства, що виражається інтегральним показником, що синтезує оцінку за обраними в досліджуваній момент часу фінансовими параметрами здатності досягати або перевершувати конкурентів в межах одного виду діяльності, підтверджує статус в поточному періоді та можливості використовувати переваги порівняно з іншими підприємствами для забезпечення ефективності функціонування; системи управління конкурентоспроможністю як сукупності взаємопов'язаних елементів, що об'єднані у блоки, цілеспрямована дія яких в комплексі вирішує завдання оперативного прийняття рішень стосовного коригування на основі періодичного розрахунку за даними статистичної інформації рівня конкурентоспроможності з метою його збереження чи зміни залежно від заданих масштабів діяльності або завдань щодо їх зростання та управління;

– підходи щодо розвитку системи управління конкурентоспроможністю машинобудівного підприємства, яка, на відміну від існуючих, визначається як специфічна багатофункціональна система, що складається з комплексу взаємопов'язаних блоків, серед яких виділено блоки управління рівнем та системою факторів забезпечення конкурентоспроможності. Реалізація означених блоків дозволяє координувати дії менеджменту щодо досягнення заданого рівня конкурентоспроможності для забезпечення оперативного реагування на зміни впливу конкурентного середовища та коригування обраної стратегії;

– система загальних і одиничних показників, яка включає фінансові параметри, що найбільш суттєво відображають характеристику діяльності машинобудівного підприємства, і за допомогою якої формується інтегральний показник конкурентоспроможності, що дозволяє досягти оптимального поєднання їх взаємного впливу і наслідків. За рахунок застосування запропонованої шкали, побудованої за «правилом трьох сигм», машинобудівні підприємства поділено за діапазоном змін інтегрального показника рівня конкурентоспроможності і кожен досліджуваний період, а також за належністю підприємства до тієї чи іншої групи (лідери, претенденти, послідовники), що стає підставою для визначення умов переходу з однієї групи до іншої, зміни статусу за роками, порівняння з підприємствами-лідерами, розробки заходів щодо запобігання переходу у групу нижчого статусу та вибору напряму формування стратегії і тактики подальшого розвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій щодо оцінювання конкурентоспроможності, подальшого розвитку системи управління нею, формування стратегії машинобудівного підприємства за рівнем конкурентоспроможності. Основні наукові положення доведено до рівня методичних рекомендацій, які можна використовувати у практичній діяльності машинобудівних підприємств.

До результатів, які мають найбільше значення, належать такі: удосконалення методики оцінювання конкурентоспроможності підприємства та проведення її за інтегральним показником; прогнозування рівня конкурентоспроможності підприємства методом екстраполяції; обґрунтування вибору стратегії підприємства за рівнем його конкурентоспроможності.

Пропозиції, сформульовані в дисертації, використано в діяльності ТОВ «Техно-Пласт» (довідка № 1817 від 29.12. 2010 р.), ВАТ «Турбоатом» (довідка № 1-40/22-26 від 27.01. 2011 р.), ДП завод «Електроважмаш» (довідка № 200-01-07/28 від 31.01. 2011 р.).

Результати дослідження використовуються у навчальному процесі Харківського соціально-економічного інституту при викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Управління проектами», у науково-дослідних, курсових та дипломних роботах студентів (довідка № 17 від 02.02. 2011 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, викладені у дисертаційній роботі, отримано автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті положення і розрахунки, що є результатом самостійних досліджень автора. Особистий внесок автора дисертації в наукові дослідження відображений у списку опублікованих праць.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації апробовано автором на 15 науково-практичних конференціях, зокрема: 12 Міжнародних: X, XI конференціях «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я» (м. Харків, 2002, 2003 рр.); IV конференції «Дослідження та оптимізація економічних процесів» (м. Харків, 2003 р.); «Розвиток обліку і аудиту як основи інформаційно-аналітичної системи підприємства» (м. Харків, 2005 р.); V conference «Vědecký průmysl evropského kontinentu - 2009» (м. Прага, 2009 р.); II конференції «Економіка і фінанси в умовах глобалізації: досвід, тенденції та перспективи розвитку» (м. Макіївка, 2010 р.); XV конференції «Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика» (м. Луцьк, 2010 р.); VIII конференції «Сучасні інформаційні технології в економіці та управлінні підприємствами, програмами і проектами» (м. Алушта, 2010 р.); IV симпозіумі «Аналіз, моделювання, управління, розвиток економічних систем» (м. Севастополь, 2010 р.); «Економіка і управління в умовах глобалізації» (м. Донецьк, 2010 р.), «Актуальні проблеми економічного та соціального розвитку виробничої сфери» (м. Донецьк, 2010 р.), «Стратегія підприємства в контексті підвищення його конкурентоспроможності» (м. Донецьк, 2012 р.); 3 Всеукраїнських: I, III конференції «Перспективи та шляхи удосконалення фондового ринку» (м. Сімферополь, 2009, 2011 рр.); «Забезпечення сталого розвитку підприємств за умов прискорення інтеграційних процесів, глобалізації економіки та невизначеності ринку» (м. Дніпропетровськ, 2010 р.).

Публікації. Основні положення і результати дослідження опубліковано автором у 23 наукових працях, з них 9 статей – у фахових наукових виданнях. Загальний обсяг публікацій – 8,28 друк. арк., з них автору належить 5,47 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 167 найменувань і 14 додатків (обсягом 22 сторінки). Основний зміст викладено на 168 сторінках, дисертація містить 27 таблиць і 27 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету та завдання, об'єкт та предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичну значущість одержаних результатів.

У першому розділі «Теоретичні засади управління конкурентоспроможністю машинобудівного підприємства» досліджено особливості та тенденції розвитку машинобудівної сфери України, розглянуто сутність і фактори конкурентоспроможності, запропоновано підходи щодо розвитку системи управління конкурентоспроможністю машинобудівного підприємства.

Оцінка сучасного стану і тенденцій розвитку машинобудування дозволяє констатувати посилення конкуренції щодо пропозиції продукції і необхідність пошуку шляхів підвищення ефективності функціонування машинобудівних підприємств, зокрема управляючи рівнем їхньої конкурентоспроможності.

У результаті дослідження динаміки індексів промислової продукції як основного показника машинобудування та структури реалізованої продукції машинобудування визначено зростання темпів у 2011 р. порівняно з попередніми роками і зниження у 2012 р. (рис. 1, 2).

Рис. 1. Індекси промислової продукції за 2008–2012 рр., %

Рис. 2. Структура реалізованої продукції машинобудування у 2008–2011 рр. (відсотки до попереднього року)

На підставі проведеного статистичного аналізу виявлено, що вітчизняне машинобудування, незважаючи на коливання основних показників діяльності, має передумови для збільшення обсягів виробництва, подальшого розвитку та зростання за рахунок зміни параметрів конкурентоспроможності порівняно з іншими суб'єктами, що функціонують на цільовому товарному ринку.

Виходячи з цього, запропоновано категорію конкурентоспроможності визначати як економічну характеристику стану підприємства, одержану за інтегральним показником, що базується на обраних в досліджуваній момент часу фінансових параметрах діяльності та відображає здатність досягати або перевершувати конкурентів в межах одного виду діяльності, підтверджуючи статус в поточному періоді і можливості у майбутньому використовувати переваги, досягнуті за рахунок управління рівнем конкурентоспроможності, порівняно з іншими підприємствами для забезпечення успішного функціонування.

У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність подальшого розвитку системи управління конкурентоспроможністю машинобудівних підприємств, в основу побудови якої покладено такі положення: виокремлення факторів, що найбільш суттєво впливають на конкурентоспроможність; формування системи показників, що описують поточний та перспективний стан підприємства; вибір

методики оцінювання; обґрунтування системи управління; розробка комплексу заходів, спрямованих на підтримку достатнього рівня конкурентоспроможності підприємства в умовах мінливого конкурентного середовища.

У роботі система управління конкурентоспроможністю розглядається як сукупність взаємопов'язаних елементів, об'єднаних у блоки, цілеспрямована дія яких вирішує завдання щодо оперативного прийняття рішень коригування на підставі періодичного розрахунку рівня конкурентоспроможності з урахуванням основних визначальних факторів за даними статистичної інформації з метою збереження чи зміни її рівня (рис. 3).

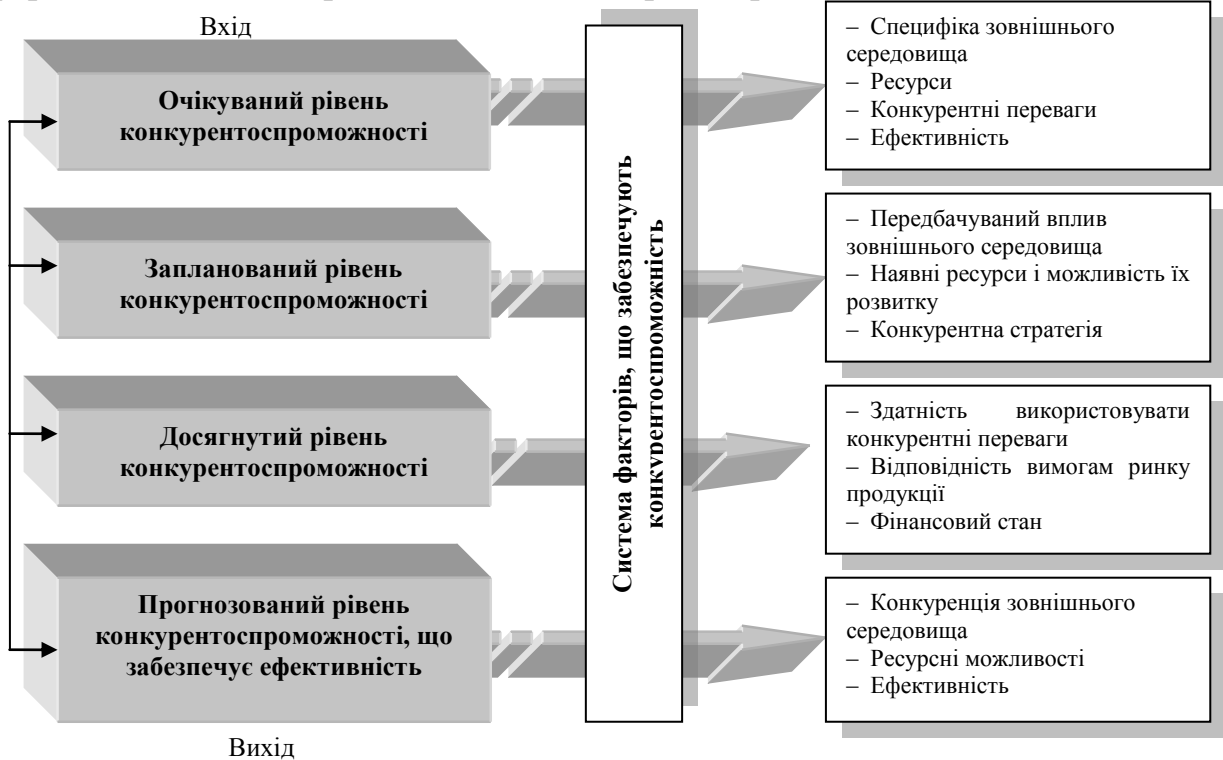

Рис. 3. Декомпозиція блоку управління системою факторів забезпечення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства

За запропонованим підходом у системі виділено блок управління рівнем конкурентоспроможності (КСП), що забезпечує ефективність функціонування машинобудівного підприємства (рис. 4).

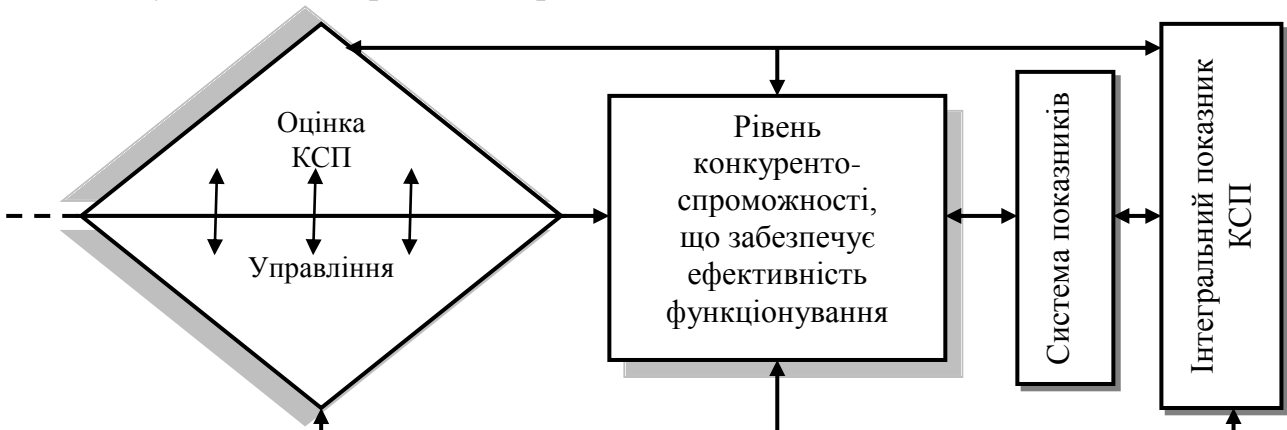

Рис. 4. Декомпозиція блоку управління рівнем конкурентоспроможності машинобудівного підприємства

Сформульовані в роботі положення лягли в основу пропозиції для подальшого оцінювання та розробки рекомендацій щодо забезпечення достатнього рівня конкурентоспроможності машинобудівного підприємства.

У другому розділі дисертації «**Методичні та прикладні аспекти оцінювання конкурентоспроможності машинобудівного підприємства**» проведено дослідження ієрархії рівнів конкурентоспроможності та впливу на розвиток машинобудівного підприємства, обґрунтовано методичні основи оцінювання конкурентоспроможності та проведено її оцінку за інтегральним показником на підставі фінансових параметрів, визначено зміну статусу машинобудівних підприємств за групами і рівнями їх конкурентоспроможності.

Дослідження конкурентоспроможності різних рівнів, які між собою взаємопов'язані, та їх ієрархії дозволяє визначати шляхи підвищення ефективності функціонування машинобудівних підприємств. У зв'язку з цим, виокремлення передумов для управління рівнем конкурентоспроможності на кожному рівні з урахуванням особливостей і тенденцій розвитку машинобудівної сфери України і Харківського регіону є підґрунтям для прийняття конкретних управлінських рішень щодо забезпечення рівня конкурентоспроможності машинобудівного підприємства.

Встановлено, що конкурентоспроможність має бути оцінена не тільки на рівні машинобудівного підприємства, але й на рівні підприємств-конкурентів. Це пов'язано з тим, що в умовах становлення конкурентного середовища вітчизняні підприємства гостро відчують необхідність вирішення завдань щодо зниження витрат виробництва, підвищення якості продукції, оновлення техніко-технологічної бази виробництва тощо. Їх розв'язання проблематичне без оцінки внутрішніх можливостей підприємства, його позиції на ринку і рівня досягнутої та очікуваної конкурентоспроможності.

Теоретичні узагальнення дозволили дійти висновку, що за значної кількості підходів стосовно оцінювання конкурентоспроможності підприємства, необхідно виокремити з них такий метод, в якому розглядається більший набір характеристик, враховуючи при цьому можливість доступності і розуміння методики для менеджерів будь-якої управлінської ланки.

Доведено, що за означених вище умов для об'єктивного оцінювання доцільно застосовувати інтегральний показник конкурентоспроможності, який агрегує в собі фінансові параметри діяльності машинобудівного підприємства та визначений методом таксономії.

Інтегральний показник рівня конкурентоспроможності ($I_{КСП}$) в роботі визначається за формулою:

$$I_{КСП} = 1 - \frac{C_{j0}}{C_0} \quad (1)$$

$$C_{j0} = \left[\sum_{i=1}^n (z_{iS} - z_{oS})^2 \right]^{\frac{1}{2}}; \quad КСП_j = \frac{C_{j0}}{C_0}; \quad \bar{C}_0 = \frac{\sum_{j=1}^m C_{j0}}{m}; \quad S_0 = \left[\frac{1}{m} \sum_{j=1}^m (C_{j0} - \bar{C}_0)^2 \right]^{\frac{1}{2}}$$

де C_{j0} – відхилення конкурентоспроможності j -го досліджуваного підприємства від еталонної конкурентоспроможності в досліджуваній період; z_{oS}, z_{iS} – i -й одиничний показник, відповідно, еталонної конкурентоспроможності та досліджуваного підприємства в період, що аналізується; $C_0 = \bar{C}_0 + 2S_0$ – максимально можливе відхилення; \bar{C}_0 – середнє значення відхилення; S_0 – стандартне відхилення між зазначеними вище показниками; $КСП_j$ – порівняльна конкурентоспроможність досліджуваних підприємств; n – кількість параметрів; m – кількість досліджуваних підприємств.

Одним з найважливіших питань оцінювання конкурентоспроможності є визначення системи основних показників за наявності у відкритій статистиці. Для оцінювання запропоновано систему показників, яка формується на основі загальних і одиничних фінансових параметрів, що впливають на рівень конкурентоспроможності машинобудівних підприємств. До загальних показників відносять показники: прибутковості та рентабельності; платоспроможності та ліквідності і фінансової стабільності.

Група показників прибутковості та рентабельності визначається на підставі розрахунку одиничних показників, а саме: рентабельності власного капіталу; активів; діяльності; власного (основного) капіталу; продукції. Групу показників платоспроможності і ліквідності формують коефіцієнти абсолютної та швидкої ліквідності. До показників фінансової стабільності належать: коефіцієнти: покриття; співвідношення дебіторської й кредиторської заборгованості; маневреності власних оборотних коштів; автономії; фінансової незалежності капіталізованих джерел; довгострокової фінансової незалежності; забезпеченості власними оборотними коштами; фінансування; поточної заборгованості; забезпеченості власними коштами.

Для якісного трактування кількісних оцінок рівня конкурентоспроможності запропоновано об'єднати підприємства в три групи за шкалою, яка відповідає «правилу трьох сигм» за діапазоном змін інтегрального показника у кожному досліджуваному періоді, що дозволяє встановити значення відстані до еталонної конкурентоспроможності (табл. 1).

Таблиця 1

Поділ підприємств за рівнем конкурентоспроможності

Інтервали значень інтегрального показника	Характеристика підприємства		
	За рівнем конкурентоспроможності	За групою	За статусом
$0,66 \leq I_{КСП} \leq 1,0$	Високий	1	Лідери
$0,33 \leq I_{КСП} < 0,66$	Середній	2	Претенденти
$0 \leq I_{КСП} < 0,33$	Низький	3	Послідовники

«Лідери» – підприємства, які мають максимальні рівні конкурентоспроможності та ринкової частки; можливість розширяти асортимент, виробляти нову продукцію за рахунок достатніх фінансових ресурсів. «Претенденти» – підприємства, що прагнуть посилити позицію за рахунок збільшення обсягів продажів та ринкової частки. «Послідовники» – підприємства, які рухаються за галузевим лідером, досить зважено приймають рішення, що стосуються їхньої діяльності на ринку та утримання ринкової частки.

На підставі оцінювання рівня конкурентоспроможності машинобудівного підприємства є сенс ранжувати підприємства, що важливо для управління.

Для підтвердження теоретичних висновків та апробації запропонованих методичних підходів було проведено оцінку конкурентоспроможності за інтегральним показником за допомогою прикладного пакета програм Microsoft Excel на 19 підприємствах, що функціонують в одному сегменті ринку Харківської області, та визначено зміну їхнього статусу за групами у 2005–2011 рр.

Оскільки еталонна конкурентоспроможність визначається в кожен

досліджуваний період, вибірку отриманих результатів за порядком убунання наведено за 2011 р., оскільки саме в цей період відбулося покращання економічної ситуації та характеристик підприємств. Підприємства групуються за таким підходом, що дозволяє визначити їхній статус (табл. 2).

Застосування шкали поділу за рівнем конкурентоспроможності дозволяє провести моніторинг зміни його значення та статусу машинобудівного підприємства у кожному з досліджуваних періодів. Для визначення причин коливання величини конкурентоспроможності проаналізовано вплив кожного з параметрів–складових інтегрального показника.

Наведені результати реалізації запропонованого підходу до оцінки конкурентоспроможності машинобудівних підприємств підтверджують можливість його використання будь-яким підприємством в досліджуваний період. Методику розрахунку інтегрального показника конкурентоспроможності машинобудівних підприємств було апробовано на підприємствах м. Харкова: ВАТ «Турбоатом», ДП завод «Електроважмаш» і ТОВ «Техно-Пласт».

Запропонований підхід дозволяє провести оцінку конкурентоспроможності всередині підприємства для виявлення резервів підвищення конкурентоспроможності та порівняльну оцінку кількох підприємств одночасно, що дозволяє менеджменту підприємства приймати управлінські рішення щодо інваріантності процесу вибору і коригування стратегії.

У третьому розділі **«Удосконалення системи забезпечення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства»** обґрунтовано організаційно-економічні інструменти підтримки рівня конкурентоспроможності машинобудівного підприємства, прогнозування його методом екстраполяції та вибору стратегії за рівнем конкурентоспроможності.

Встановлено, що вдосконалення управління конкурентоспроможністю машинобудівного підприємства пов'язане з вибором аналітичних методів дослідження та організаційно-економічних інструментів, які об'єднуються в єдиний механізм підтримки рівня конкурентоспроможності.

Механізм включає комплекс управлінських дій щодо досягнення, збереження та підвищення конкурентоспроможності і складається з блоків, які у взаємозв'язку дозволяють управляти її рівнем. У дисертаційній роботі серед складових механізму у якості ефективних інструментів виділено блоки прогнозування конкурентоспроможності та вибору стратегії її управління. Завдяки сукупності дій менеджменту означений інструментарій дозволяє задіяти внутрішні ресурси машинобудівного підприємства та мотивувати прагнення до підвищення конкурентоспроможності і зміцнення позиції на ринку.

Доведено, що прогнозувати рівень конкурентоспроможності підприємства доцільно методом екстраполяції на основі кривих зростання економічної динаміки за моделлю:

$$I_{КСП}^{прогн} = I_{КСП}^{досягн} + M \times t, \quad (2)$$

де $I_{КСП}^{прогн}$ – прогнозований рівень конкурентоспроможності; $I_{КСП}^{досягн}$ – досягнутий рівень конкурентоспроможності; M – коефіцієнт збільшення або зменшення прогнозованого рівня конкурентоспроможності, розрахований за моделлю Брауна; t – період прогнозування.

Інтегральні показники рівня конкурентоспроможності та групи досліджуваних підприємств, що функціонують в одному сегменті ринку Харківської області

Підприємство	Показник	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011		Група
								Іксп	Іксп	
ТОВ «Промелектро»	Іксп	0,7511	0,8087	0,6633	0,7091	0,7499	0,6645	0,7642	1	
	Група	1	1	1	1	1	1	1		
	Іксп	0,6760	0,6794	0,7068	0,6740	0,6621	0,6735	0,7195		
ДП завод «Електроважмаш»	Іксп	0,6635	0,6780	0,7423	0,6904	0,6782	0,6759	0,7085	1	
	Група	1	1	1	1	1	1	1		
	Іксп	0,6786	0,6717	0,7469	0,7517	0,5648	0,6692	0,7009		
ПАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря»	Група	1	1	1	1	2	1	1	1	
	Іксп	0,2383	0,2460	0,5373	0,5987	0,5564	0,6627	0,6774		
	Група	3	3	2	1	2	1	1		
ТОВ «Українсько-угорське СП «Харківський завод під'йомно-транспортного устаткування»	Іксп	0,6670	0,6704	0,2929	0,5184	0,3126	0,6683	0,6754	1	
	Група	1	1	3	2	3	1	1		
	Іксп	0,5145	0,2906	0,2863	0,5389	0,2664	0,2752	0,5205		
ВАТ Харківський завод «Гочмедприлад»	Група	2	3	3	2	3	3	2	2	
	Іксп	0,4721	0,2400	0,5063	0,5112	0,2170	0,2789	0,4932		
	Група	2	3	2	2	3	3	2		
ПАТ Харківський орденна «Знак пошани» машинобудівний завод «Червоний Жовтень»	Іксп	0,5032	0,2819	0,2963	0,5445	0,3042	0,2667	0,4871	2	
	Група	2	3	3	2	3	3	2		
	Іксп	0,4651	0,2706	0,2569	0,2689	0,2910	0,2564	0,3125		
ПАТ «Харківський електрошпиговий завод»	Група	2	3	3	3	3	3	3	2	
	Іксп	0,2775	0,3200	0,2866	0,2818	0,5678	0,5076	0,3105		
	Група	3	3	3	3	2	2	3		
ПАТ «Дослідний електромонтажний завод»	Іксп	0,5053	0,2582	0,1962	0,1607	0,1722	0,2378	0,2617	2	
	Група	2	3	3	3	3	3	3		
	Іксп	0,6636	0,5023	0,2777	0,2395	0,2210	0,2340	0,2530		
ДП «Український державний центр з експлуатації спеціалізованих вагонів «Укрспецвагон»	Група	1	2	3	3	3	3	3	2	
	Іксп	0,1961	0,1910	0,2016	0,1974	0,2472	0,2634	0,2428		
	Група	3	3	3	3	3	3	3		
ПАТ «Інтеркондиціонер»	Іксп	0,4605	0,2529	0,2402	0,2319	0,2242	0,2179	0,2384	3	
	Група	2	3	3	3	3	3	3		
	Іксп	0,5073	0,5265	0,2903	0,2905	0,2863	0,2593	0,2375		
ВАТ Харківський електротехнічний завод «Трансвз'язок»	Група	2	2	3	3	3	3	3	3	
	Іксп	0,1599	0,1959	0,2393	0,1589	0,1859	0,2000	0,2096		
	Група	3	3	3	3	3	3	3		
Електротехнічна корпорація «Елкор»	Іксп	0,4628	0,2902	0,5261	0,4998	0,5674	0,4961	0,1680	3	
	Група	2	3	2	2	2	2	3		
	Іксп	0,1303	0,1845	0,1799	0,1833	0,2101	0,2195	0,1514		
ТОВ «Техно-Пласт»	Група	3	3	3	3	3	3	3	3	
	Іксп	0,1303	0,1845	0,1799	0,1833	0,2101	0,2195	0,1514		
	Група	3	3	3	3	3	3	3		

За означеною моделлю проведено прогнозування інтегрального показника конкурентоспроможності для досліджуваних підприємств на 2012-2014 рр.. Підсумки результатів розрахунку для підприємств, де ця модель апробована, наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Прогнозовані рівні інтегрального показника конкурентоспроможності та зміна їх груп для досліджуваних підприємств

Підприємство	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ВАТ «Турбоатом»	0,6635	0,6780	0,7423	0,6904	0,6782	0,6759	0,7085	0,70053	0,7029	0,7052
	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
ПАТ Завод «Елокс»	0,6670	0,6704	0,2929	0,5184	0,3126	0,6683	0,6754	0,5843	0,6901	0,6960
	1	1	3	2	3	1	1	2	1	1
ТОВ «Техно-Пласт»	0,1303	0,1845	0,1799	0,1833	0,2101	0,2195	0,1514	0,2033	0,2091	0,2149
	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3

Запропонована процедура прогнозування дозволяє визначити тенденцію розвитку інтегрального показника рівня конкурентоспроможності машинобудівного підприємства, що, у свою чергу, дає підстави для обґрунтування шляхів підвищення конкурентоспроможності у найближчій перспективі та розробити комплекс заходів, спрямованих на покращання поточного стану.

Результатом прогнозування конкурентоспроможності та управління нею є розробка загальної стратегії машинобудівного підприємства. Для її обґрунтування запропоновано методику, яка базується на взаємозв'язку базової, конкурентної та функціональних стратегій і залежить від стану розвитку підприємства. Дослідження динаміки промисловості в Україні та Харківській області дозволило виділити такі періоди: 2003–2005 рр. – період стабілізації; 2006–2007 рр. та з 2010 р. – період зростання; 2008–2009 рр. – період спаду.

У роботі відповідно до періодів розвитку за стратегічним (прогнозованим) і тактичним (досягнутим) рівнями конкурентоспроможності та підходами до обґрунтування базової стратегії сформульовано загальні рекомендації щодо її вибору за матричною формою (рис. 5).

Стратегічний (прогнозований) рівень конкурентоспроможності	Рівень	Тактичний (досягнутий) рівень конкурентоспроможності		
		Низький	Середній	Високий
Низький	Висівання	Область 1 Захисна стратегія	Область 2 Комбінована стратегія	Область 2
Середній				
Високий	Область 2	Область 2 Комбінована стратегія	Зростання	Область 3 Наступальна стратегія

Рис. 5. Сегментація вибору базової стратегії машинобудівного підприємства

Застосування матричного інструментарію дає змогу управляти окремими напрямками діяльності машинобудівного підприємства, змінювати або коригувати базову стратегію залежно від досягнутого і прогнозованого рівнів конкурентоспроможності. Для обґрунтування вибору конкурентної стратегії запропоновано поєднати дві шкали: віднесення машинобудівних підприємств до груп з високою, середньою чи низькою конкурентоспроможністю (табл. 1) та запропоновану в роботі шкалу поділу підприємств за рівнем зміни рентабельності (з високим, середнім та низьким темпами зміни рівня рентабельності), що дозволяє отримати відповідний стратегічний профіль за позицією підприємства у квадранті співвідношень конкурентоспроможність / рентабельність та обрати відповідну конкурентну стратегію (диференціації за продукцією, генеричну (родову), гібридну або диверсифікації виробництва).

За підходами, які обґрунтовано вище, для кожного з досліджуваних підприємств розроблено рекомендації щодо вибору стратегії з урахуванням того, що набір функціональних стратегій буде визначено для окремого функціонального напрямку специфічної діяльності. Успіх або визнання недосконалої обраної стратегії залежить від оперативності проведення моніторингу фінансових показників, оцінки на їх базі рівня конкурентоспроможності і можливості управляти ним.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичні узагальнення та запропоновано вирішення актуального наукового завдання щодо подальшого розвитку теоретичних засад і розробки науково-методичних і практичних рекомендацій з удосконалення оцінювання та управління конкурентоспроможністю машинобудівних підприємств. Основні висновки та результати, одержані в ході дослідження, полягають у такому:

1. Дослідження сфери машинобудування дозволило встановити особливості і тенденції її розвитку, зокрема: коливання динаміки індексів промислової продукції як основного показника машинобудування та структури реалізованої продукції машинобудування, високу зношеність виробничих фондів, низьку інвестиційну активність та незначне залучення інвестицій для їх модернізації і оновлення, посилення вимог до якості продукції, конкуренції щодо пропозиції вітчизняної та імпортованої продукції, що зумовило необхідність пошуку шляхів підвищення ефективності функціонування, зокрема управляючи рівнем конкурентоспроможності. Встановлено, що вітчизняне машинобудування має передумови для збільшення обсягів виробництва, мінімізації витрат та подальшого розвитку і зростання за рахунок зміни параметрів конкурентоспроможності підприємств досліджуваної сфери національної економіки.

2. Систематизовано теоретичні підходи для подальшого уточнення понятійно-категоріального апарату дослідження та встановлено, що конкурентоспроможність машинобудівного підприємства слід розглядати за динамічним підходом як економічну характеристику стану підприємства, визначеного за інтегральним показником, який синтезує оцінку, що відображає

в певний момент часу за відібраними для цих цілей фінансовими параметрами здатність підприємства досягати або перевершувати конкурентів в межах одного виду діяльності, підтверджуючи статус в поточному періоді та можливості у майбутньому використовувати переваги порівняно з іншими підприємствами для забезпечення ефективності функціонування.

3. Запропоновано подальший розвиток системи управління рівнем конкурентоспроможності, яку в роботі подано як специфічну багатофункціональну систему, що складається з комплексу взаємопов'язаних блоків, де виділено блоки управління рівнем та системою факторів забезпечення конкурентоспроможності, що дозволяє на основі одержаного рівня конкурентоспроможності досягати заданої величини та оперативно реагувати на зміни впливу зовнішнього і внутрішнього середовища.

4. Узагальнено існуючі теоретико-методичні підходи до оцінювання конкурентоспроможності машинобудівних підприємств. Доведено, що найбільш прийнятною є методика, яка передбачає використання існуючої статистичної інформації щодо параметрів фінансового стану та розробки на її основі інтегрального показника для оцінки конкурентоспроможності досліджуваного підприємства і підприємств-конкурентів таксономічним методом. Це дає можливість за досягнутим рівнем конкурентоспроможності позиціонувати підприємство та заохочувати досягнення найвищого значення в досліджуваній період. З метою подальшого розвитку методики оцінювання конкурентоспроможності машинобудівного підприємства сформовано систему параметрів, які дозволяють визначати рівень конкурентоспроможності за кількісними характеристиками фінансових показників. Також за шкалою рівнів досягнутої конкурентоспроможності на підставі «правила трьох сигм» проведено групування машинобудівних підприємств, що стає підґрунтям для визначення умов досягнення необхідного рівня конкурентоспроможності для забезпечення ефективного функціонування машинобудівного підприємства, переходу з однієї групи до іншої та вибору стратегії.

5. Доведено, що успішна реалізація заходів щодо підвищення рівня конкурентоспроможності машинобудівного підприємства може бути забезпечена шляхом розвитку системи організаційно-економічних інструментів для підтримки рівня конкурентоспроможності та управління нею. У середині цієї системи елементи, перебуваючи у взаємозв'язку і, тим самим, утворюючи цілісність, об'єднану принципом забезпечення достатнього для розвитку рівня конкурентоспроможності за рахунок підтримки досягнутого або підвищення до бажаного рівня з метою ефективного управління в умовах мінливого конкурентного середовища та необхідності адаптації до його змін.

6. Досягнення високого рівня конкурентоспроможності і успіху діяльності підприємства машинобудування на ринку забезпечується прогнозуванням рівня конкурентоспроможності, проводити яке найбільш доцільно методом екстраполяції, що враховує криві зростання показників і дозволяє за допомогою адаптивних методів визначати наперед тривалість позитивної тенденції, яка в процесі управління має сприяти такому рівню конкурентоспроможності, що забезпечить ефективне функціонування машинобудівного підприємства.

7. Визначено, що вибір стратегії машинобудівного підприємства доцільно проводити в такій послідовності: визначення місії і стратегічних цілей підприємства як основи прийняття рішення щодо вибору стратегії; на вході – моніторинг зовнішнього середовища та внутрішніх можливостей підприємства як підстави для реалізації рішення щодо обґрунтування підходів для вибору стратегії, далі – на підставі управлінського рішення обирається базова, конкурентна і функціональні стратегії, реалізація яких дозволяє на виході досягти достатнього для розвитку і ефективного функціонування рівня конкурентоспроможності. У роботі сформульовано загальні рекомендації щодо вибору базової стратегії машинобудівного підприємства за співвідношенням між стратегічним (прогнозованим) і тактичним (досягнутим) рівнями конкурентоспроможності у матричній формі; конкурентної стратегії – за стратегічним профілем, визначеним співвідношенням конкурентоспроможність/рентабельність у відповідному квадранті та функціональних стратегій, що мають за мету забезпечення достатнього рівня конкурентоспроможності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Павлова В.А. Вибір стратегії підприємства за рівнем його конкурентоспроможності / В.А. Павлова, Р.В. Губарев // Академічний огляд. – 2012. – №1(36). – С. 94–101 [Особистий внесок: визначено групи досліджуваних машинобудівних підприємств за рівнями конкурентоспроможності і рентабельності та обґрунтовано вибір конкурентної стратегії за квадрантами їх співвідношень].
2. Губарев Р.В. Конкурентна політика в перехідній економіці / Р.В. Губарев // Вісник Національного технічного університету «ХАІ»: зб. наук. праць. – Харків: НТУ «ХП», 2002. – № 11(1). – С. 176–179.
3. Губарев Р.В. Методы оценки конкурентоспособности продукции / Р.В. Губарев // Вісник Національного технічного університету «ХАІ»: зб. наук. праць. – Харків: НТУ «ХП», 2005. – № 58. – Т. 3. – С. 19–22.
4. Губарев Р.В. Моделирование при обоснованности управленческих решений по конкурентоспособности / Р.В. Губарев // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна: зб. наук. праць. – Харків: ХП, 2002. – Вип. 575. – С. 112–115. – Економічна серія.
5. Губарев Р.В. Про взаємозв'язок між корисністю та конкурентоспроможністю продукції за мікроекономічною теорією / В.А. Павлова, В.Г. М'ячин, Р.В. Губарев // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму «Світова економіка ХХІ століття: цикли та кризи». – Д.: Вид-во ДУЕП, 2010. – №1(3). – Т.1. – С. 248–255 [Особистий внесок: запропоновано можливі моделі кількісного вираження взаємозв'язку між конкурентоспроможністю промислової продукції та її корисністю].
6. Губарев Р.В. Розробка моделі вибору конкурентної стратегії промислового підприємства / В.А. Павлова, Р.В. Губарев // Економіка та

управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць НАУ ім. М.Є. Жуковського. – Харків: ХАІ, 2010. – Вип. 1(9). – С. 5–16 [Особистий внесок: сформовано та систематизовано ознаки класифікації та визначено найбільш прийнятні види стратегій промислового підприємства]

7. Губарев Р.В. Складові конкурентоспроможності за ієрархією її рівнів / В.А. Павлова, Л.А. Гончар, Р.В. Губарев // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2011. – №4(58). – С. 287–291. [Особистий внесок: визначено конкурентні переваги регіону за порівнянням його позиції у міжнародному рейтингу та позиції України в цілому]

8. Губарев Р.В. Теоретические основы оценки конкурентоспособности предприятия / Р.В. Губарев // Культура народов Причерномор'я. – 2010. – Вип. № 178. – С. 158–163. – Экономические науки.

9. Губарев Р.В. Фактори, що формують конкурентоспроможність машинобудівного підприємства та методи її оцінки / В.А. Павлова, Р.В. Губарев // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – Д.: Наука і освіта, 2009. – Вип. 256. – Т. IV. – С. 1056–1063. [Особистий внесок: розроблено систему факторів, що забезпечують конкурентоспроможність машинобудівного підприємства].

Публікації в інших виданнях:

10. Губарев Р.В. Оценка потенциальной возможности завоевания рынка / Р.В. Губарев // Материалы IV Международной научно-практической конференции [«Исследование и оптимизация экономических процессов “Оптимум-2003”»], (г. Харьков, 11–12 декабря 2003 г.) – Харьков: Национальный технический университет «ХПИ», 2003. – С. 31–32.

11. Губарев Р.В. Методы оценки конкурентоспособности продукции / Р.В. Губарев // Материалы Международной научно-практической конференции [«Развитие учета и аудита как основы информационно-аналитической системы предприятия»], (г. Харьков, 17–18 ноября 2005 г.). – Харьков: Национальный технический университет «ХПИ», 2005. – С. 89.

12. Губарев Р.В. Оптимизация структуры капитала машиностроительного предприятия по критерию минимизации его стоимости / Materiály V mezinárodní vědecko-praktická conference «Vědecky prumysl evropského kontinentu - 2009». – Díl4. Ekonomiké vědy: Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o. – С. 7–8.

13. Губарев Р.В. Корпоративное управление и конкурентоспособность машиностроительных предприятий / Р.В. Губарев // Тезисы докладов Всеукраинской научно-практической конференции [«Перспективы и пути совершенствования фондового рынка»], (г. Симферополь, 7–20 декабря 2009 г.). – Симферополь: Таврический национальный университет имени В.И. Вернадського, 2009. – С. 14–15.

14. Губарев Р.В. Разработка и реализация стратегии повышения конкурентоспособности предприятия / Р.В. Губарев // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції [«Економіка та фінанси в умовах глобалізації: досвід, тенденції та перспективи розвитку»], (м. Макіївка, 21–23

квітня 2010 р.). – Макіївка: Макіївський економіко-гуманітарний інститут, 2010. – С. 46–49.

15. Губарев Р.В. Исследование особенностей и тенденций развития машиностроительной отрасли / Р.В. Губарев // Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції [«Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика»], (м. Луцьк, 26-27 травня 2010 р.). – Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2010. – С. 100–101.

16. Губарев Р.В. Система критеріїв і показників оцінки конкурентоспроможності продукції та підприємства / Р.В. Губарев // Матеріали V регіональної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів [«Проблеми підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах ринкового середовища»], (м. Дніпропетровськ, 17 квітня 2010 р.). – Дніпропетровськ: ДУЕП, 2010. – С. 24–26.

17. Губарев Р.В. Комплексная оценка конкурентоспособности предприятий / Р.В. Губарев // Материалы VIII Международной научно-практической конференции [«Современные информационные технологии в экономике и управлении предприятиями, программами и проектами»], (г. Алушта, 20-26 сентября 2010 г.). – Харьков: Национальный аэрокосмический университет им. Н.Е. Жуковского «ХАИ», 2010. – С. 62–64.

18. Губарев Р.В. Роль и значение оценки и анализа конкурентоспособности предприятия / Р.В. Губарев // Материалы IV Международной школы-симпозиума [«Анализ, моделирование, управление, развитие экономических систем (АМУР 2010)»], (г. Севастополь, 13–19 сентября 2010 г.). – Симферополь: Таврический национальный университет им. В.И. Вернадского, 2010. – С. 120–122.

19. Губарев Р.В. Умови досягнення конкурентоспроможності підприємств / Р.В. Губарев // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Економіка і управління в умовах глобалізації»], (м. Донецьк, 1–7 грудня 2010 р.). – Донецьк: Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, 2010. – Т. 1. – С. 66–69.

20. Губарев Р.В. Механизм управления конкурентоспособностью предприятия / Р.В. Губарев // Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції молодих учених і студентів [«Актуальні проблеми економічного та соціального розвитку виробничої сфери»], (м. Донецьк, 20–21 травня 2010 р.). – Донецьк: ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», 2010. – В 2 т. – Т. 1. – С. 176–179.

21. Губарев Р.В. Методичні підходи до управління конкурентоспроможністю машинобудівного підприємства за умови недостатності інформації / Р.В. Губарев / III Всеукраїнська науково-практична конференція [«Перспективи розвитку і пути совершенствования фондового рынка»], (г. Симферополь, 10–13 ноября 2011 г.). – С. 30–32.

22. Губарев Р.В. Методичні рекомендації щодо підвищення рівня конкурентоспроможності промислового підприємства / Р.В. Губарев / Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція викладачів, аспірантів та студентів [«Стратегія підприємства в контексті підвищення його конкурентоспроможності»], (м. Донецьк, 12–15 лютого 2012 р.) – Донецьк: ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського, 2012. – С. 126–128.

23. Павлова В.А. Оценка конкурентоспособности и финансового

потенциала підприємства / В.А. Павлова, Р.В. Губарев, О.В. Кузьменко // Актуальные вопросы современной науки: сб. науч. трудов. – Вип. 24. – Новосибирск: Издательство НГТУ, 2012. – С. 246–254 [Особистий внесок: запропоновано методику розрахунку інтегрального показника конкурентоспроможності].

АНОТАЦІЯ

Губарев Р.В. Конкурентоспроможність машинобудівного підприємства: оцінювання та управління. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля. – Дніпропетровськ, 2013.

У дисертації подано результати дослідження актуальних проблем теорії і практики щодо оцінювання конкурентоспроможності машинобудівного підприємства та її управління.

У роботі проведено дослідження особливостей і тенденцій розвитку машинобудівної сфери України, уточнено понятійно-категоріальний апарат щодо визначення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства та системи управління нею. Запропоновано подальший розвиток системи управління конкурентоспроможністю підприємства машинобудування, в якій виділено блоки управління рівнем та системою факторів забезпечення конкурентоспроможності. Узагальнення сучасних теоретичних підходів до оцінювання конкурентоспроможності дозволило визначити методику його проведення за інтегральним показником на підставі фінансових параметрів. За визначеним інтегральним показником конкурентоспроможності і розробленою шкалою машинобудівні підприємства віднесено до однієї з трьох груп: з високим, середнім та низьким рівнем конкурентоспроможності.

З метою удосконалення системи забезпечення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства обґрунтовано організаційно-економічні інструменти підтримки рівня конкурентоспроможності машинобудівного підприємства. Запропоновано прогнозувати рівень конкурентоспроможності підприємства машинобудування методом екстраполяції, що є основою переходу з однієї групи до іншої, зміни статусу за роками, порівняння з підприємствами-лідерами, розробки заходів щодо запобігання переходу у групу нижчого статусу та вибору напряму формування стратегії і тактики подальшого розвитку. Сформовано рекомендації щодо вибору стратегії підприємства сфери машинобудування за рівнем його конкурентоспроможності.

Ключові слова: конкурентоспроможність, оцінювання, управління, машинобудівне підприємство, інтегральний показник, стратегія.

АННОТАЦИЯ

Губарев Р.В. Конкурентоспособность машиностроительного предприятия: оценивание и управление. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Днепропетровский университет имени Альфреда Нобеля. – Днепропетровск, 2013.

В диссертации представлены результаты исследования актуальных проблем теории и практики оценки конкурентоспособности машиностроительного предприятия и ее управления.

В первом разделе «Теоретические основы управления конкурентоспособности машиностроительного предприятия» на основе обобщения теоретических заключений отечественных и зарубежных ученых, а также изучения состояния и тенденций развития машиностроения, рассмотрены сущность и факторы обеспечения конкурентоспособности. Конкурентоспособность рассматривается, как экономическая характеристика состояния предприятия, выраженного интегральным показателем, синтезирующим оценку возможностей достигать уровня или превосходить конкурентов в пределах одного вида деятельности.

Предложено дальнейшее развитие системы управления конкурентоспособностью, которая рассматривается как совокупность взаимосвязанных элементов, объединенных в блоки, целенаправленная деятельность которых решает задачу корректировки уровня конкурентоспособности, для чего выделен блок управления уровнем конкурентоспособности машиностроительного предприятия.

Сформированные предложения позволили обосновать предложения по выбору методики оценивания конкурентоспособности и разработке рекомендаций по обеспечению достаточного для эффективного функционирования уровня конкурентоспособности машиностроительного предприятия.

Во втором разделе диссертации «Исследование методических и прикладных аспектов оценки конкурентоспособности машиностроительного предприятия» рассмотрена иерархия уровней конкурентоспособности и ее влияние на развитие машиностроительных предприятий Харьковской области.

Обобщены методические подходы к оценке конкурентоспособности предприятия, предложен как наиболее объективный метод – определение интегрального показателя конкурентоспособности методом таксономии.

Разработана шкала отнесения предприятий к группам по уровню конкурентоспособности на основании «правила трех сигм». Предложено объединить предприятия в три группы: с высокой конкурентоспособностью (лидеры), со средней конкурентоспособностью (претенденты), с низкой конкурентоспособностью (последователи).

Предложена система показателей для определения интегрального показателя, включающая финансовые параметры, сформированные на основе общих (прибыльности и рентабельности, платежеспособности и ликвидности, финансовой стабильности) и соответствующих им единичных показателей.

Проведенный расчет интегрального показателя конкурентоспособности по девятнадцати предприятиям Харьковской области за 2005–2011 гг. позволил проанализировать их статус и отнести к той или иной группе по уровню конкурентоспособности, определить размерность шага достижения эталонной конкурентоспособности в исследуемый период, а также принять управленческие решения относительно инвариантности процесса выбора стратегии.

В третьем разделе «Усовершенствование системы обеспечения конкурентоспособности машиностроительного предприятия» предложены

организационно-экономические инструменты поддержки уровня конкурентоспособности. Они рассматриваются как составляющие элементы механизма управленческих действий, состоящего из блоков, среди которых выделено блоки прогнозирования уровня конкурентоспособности и обоснования стратегии предприятия.

Прогнозирование конкурентоспособности проведено методом экстраполяции на основе кривых роста экономической динамики, что дало возможность определить группу предприятия по уровню конкурентоспособности на 2012–2014 гг.

Обоснована методика выбора стратегии машиностроительного предприятия, базирующаяся на взаимосвязи базовой, конкурентной и функциональных стратегий. Разработаны рекомендации по выбору предприятиями на основе матричного инструментария базовой стратегии, по стратегическому профилю в квадранте конкурентоспособность/рентабельность – конкурентной и соответственно специфики деятельности – функциональных стратегий.

Ключевые слова: конкурентоспособность, оценка, управление, машиностроительное предприятие, интегральный показатель, стратегия.

ANNOTATION

Gubarev R.V. Competitiveness of engineering enterprise: evaluation and management. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.04 – economics and management (by sector). – Dnepropetrovsk Alfred Nobel University. – Dnepropetrovsk, 2013.

The thesis presents the results of actual problems of theory and practice in the assessment of competitiveness of engineering enterprise and its management.

The present work studies the characteristics and trends in the engineering sector of Ukraine, clarified conceptual categorical apparatus to determine the competitiveness of engineering enterprise and its management system. A further management system development of competitiveness of engineering enterprise was proposed, which singles out the units of level management and the system of factors providing competitiveness. Summary of current theoretical approaches to the assessment of the competitiveness allowed determining the strategy of its conduct by integral index on the basis of financial parameters. By the defined integral index of competitiveness and developed scale engineering enterprises attributed to one of three groups: high, medium and low level of competitiveness.

To improve the competitiveness of engineering enterprise there based organizational and economic tools to support competitiveness of engineering enterprise. Proposed to forecast the level of competitiveness of engineering enterprise with the help of extrapolation method, which is the basis of transition from one group to another, changing of the status by year, comparison with the companies-leaders, development measures to prevent the transition to a lower status group and select the direction of the strategy and tactics for future development. Formed advices on choosing a strategy for engineering enterprise sector in terms of its competitiveness.

Key words: competitiveness, evaluation, management, engineering enterprise, integrated index, strategy.